

ს ვ ა ლ ი

საპლიტიკო, სამეცნიერო და სალიბერატურო ნახაზებიანი გაზეთი; გამოდის ყოველ კვირა დღს.
 № 38 ს ე მ ბ ე რ ი 7 1897 წ. № 38

შინაარსი: ცუდი ნიშნები მომავალსა გ. წერეთლისა, — პოლიტიკური მოქმად-მოქმად იხმალეთში იხსე რაჭველისა. — სხვა-და-სხვა ამბები. — შემართებულნი აზნანგობანი ვაღენ ტინისა. — ავალის* კორესპონდენცია. — ჯეირნები და გარეული ცხენები (ზებრები). — საზაფხულო ჰედ გოგ ური გრებები ტფილისში ქართველი ქალისა. — მდინარე სურჩელი, დეკსი დუტუ შერეულსა. — ისტორიული და არხეოლოგიური აღწერა სოფელ უდისა* (ახალ-ციხის მახრა). ე. მერაბაშვილისა. — ჰიერაქსი პორკილი (შარვანზადესი, გავრძელება) თარ დ. ტერდავითისა. — წერილი რედაქციის მიმართ ავალის* ფოსტა და განცხადება.

ცუდი ნიშნები მომავალისა.

აქართველოს ამ უკანასკნელ ხანებში გაღმარვდა ის უწყს-რიგობა, რომელიც კავკასიის აღმოსავლეთის მხრებში, დიდი ხანია, ჩვეულებრივ მოვლენათ აჩის გადაქცეული. ყველამ იცის, რომ ქართლ-კახეთის აღმოსავლეთის საზღვრებზე დაფიქნება თვალ-გადაუწვდენელი ვაკეები, რომელნიც დიდ და მცირე კავკასიის მთავრებილებ შორის მდებარეობენ რ დააწულებიან კასპიის ზღვამდის. ამ სიერცხვე ცხოვრებს მომეტებულ ნაწილათ თათრის ტომი, მაჰმადიანის სარწმუნოებისა. ზოგი მათგანი ნადავზე და მკვიდრებული, ეწყეა მეურნეობას და სოფელურ ოჯახობას, როგორც თეთი ქართველი, ზოგიც პირუტ-

ყის შენებით იკვებს თავს და ამის გამო მთა-ბარაობს, მკვიდრი, ფეხმოკიდებული ბინა ერთ რომელსამე ალაზე არა აქვს; საითაც გაიწევენ მათი ჯოგები, ისინიც იქითკენ წაუღენ; ზამთრობით მტკვრისა და რასხის პრათ ცხოვრებენ, ზაფხულობით კავკასიის მთათა ხეობებში შედიან და მაღალ სერებზე აბოლახებენ თავიანთ საქონელს. როგორც მაჰმადის რჯულისა და თათისებური ადათის მექანე ხალხს, მას არ მოწონს სხვა, ისტორიულთ მის ცხოვრებასთან შეუთესებელი, კულტურული წეს-წყობილება და, თუმცა ძალა-უნებურათ ემორჩილება გარედან მოსულს კანონმდებელ ძალას, მაკრამ ნიშნათ უმკაცოფილებიას, იმას აქვს შინაგანი საიდუმლო ერთობა, თითქოს გაფიცებულნი არიან, რომ ყოველი მაჰმადიანი, რომელიც აწ მამქმედის საზოგადო წეს-წყობილების წინააღმდეგა, შეიწყნარონ და არ გასცენ, თუ მომეტებული ძალა არ დადვათ, თანაურკონონ ხოლმე კანონის წინააღმდეგ მის მოქმედებას და, რამდენათც მისი საქციელი ყაჩაღური და გულადია, იგი იმდენათ უფრო დიდს თანაგონობას პოულობს თვისთა შორის; იმდენათ უფრო მხარს აძლევს თვით ხალხი მას, რამდენათაც ნათლათ ხედავს მის შერისა-

სამეცნიერო და საპლიტიკო

ძიებაში იმ უსამართლობის სამაგიეროს, რომელიც მას დღე ნიადაგ ემართება, იმის შეუფერხებელ და შეუთვისებელ საზოგადო წეს-წყობილობის სიმკაცრესაგან. ამიტომაც ამ მხარეებში ყაჩაღობა, ანუ კანონმდებლობისა და საზოგადოებრივ წეს-წყობილობის საწინააღმდეგო შურის-მძებლობა ჩვეულებრივ მოვლენათ გამხდარა. თერთან თათრებსაც ფრიად გაჭირებული აქვსთ საქმე თავის ქვიშებისაგან; ისინი ძალიან კარგათ გრძობენ, თუ რამდენათ უკანდა უკან მიდის მათი ეკონომიური მდგომარეობა ყაჩაღების სიმკაცრისაგან, მაგრამ მაინც ფილოსოფიურათ უყურებენ ამ საშიშ მდგომარეობას და თვით ეს უღომბელი ყაჩაღობაც სავართლიან საწყაულათ მიანიათ. რომელ თათრსაც უნდა ჰკითხო ამ საგანზე, ყველა ასე მოვიგებს: ყოველივე ღვთის ნებათა; დაე იყაიღონ; თუ ახლა არა, ბოლოს მაინც წაივლებს მთავრობა კულში ხელს მის მომავლინებელ შაიტანს და ქვეყანაც მასინ დამშვიდდება.

წლიწლივით წელიწადმა საქართველოს ნიადაგზე ყოველნაირი მფურინგობის და მრეწველობის დაცემასთან ერთათ ხალხის ზნეობრივი დაცემის ნიშნებიც თან გამოიწვია.

წელს უწინდელზე უფრო გამრავლდა ჩვენში ყაჩაღობა, ძალადობა, ქურდობა, დაუღალაობა და მრავალი სხვა ბოროტმოქმედება, რომელიც დღით დღე ატულებს ეკონომიურ მდგომარეობას ხალხისას და ცხოვრება უკიდურესამდე მიჰყავს. ვინ წარმოიდგენდა, რომ დღისით ქალაქ ფოთში ავაზაკები მუქრობდნენ დაურღვევდნენ მშრომელ ოჯახს და, პოლიციას არ მოგერიებოდნენ, ისე გაცარცვადნენ; ვინ იფიქრებდა, რომ თ. ნ. დიასამიძეს ერთი გლეხთაგანი, მის ადგილ-მამულზე მცხოვრები, დალის თხოვის გულისთვის გულის-ფიცარს შეუნგრებდა, ან თ. თომა ციციშვილს შუადღისას ყაჩაღები დაბანდისელ სტუმრებისათვის ეწვეოდნენ, ცხენებს მოსაშასხურებს დაკავებდნენ, თვითონ სასახლეში შევიდოდნენ, სახლის პატრონს და მის ცოლ-შვილს გაცარცვადნენ და ისევ თავშეუდებლათ წაივლიდნენ; ან ჩონთოში, შუა-ღლისას ღვინოს მოჰკლავდნენ, ოჯახს გაუცარცვადნენ ისე, რომ მაყურებელი სოფლებები კრიტიკის ვერ გაიღებდნენ, მერე სოფლის ყაჩაღებთან იქიფებდნენ და თავსუფლათ შინ დაბრუნდებოდნენ, თითქოს აქ არაფერიყო, ან სოფელ დიკოს ღვინოს თავის ოჯახში შემოხლავდნენ და მთელი ერთი თვე საზოგადო წყობილობის წარმომადგენელი ვერ შეძლებდა სოფელი გაემხრებებინა და ყაჩაღების შიშისაგან მცხოვრებნი თავსუფლა გაეხდა, განა წარმომადგენელი კეთილ-განწყობილ კულტურის მოტრფეალები მხარეში, რომ პოლიციის პრისტივისათვის

ხელჩართულ ბრძოლაში თავი მოეჭრათ და ის მეორე თარვის სასაროლ ნიშნათ გაეხადათ. განა იქ, სადაც ასეთი ამბები ცხადათ ჰდება დღის სინათლეზე, შეუძლია ვისმე თქვას, რომ იმ ქვეყანაში საზოგადო წეს-წყობილობის დამცველთა მორიდება, ან მათი პატივისცემის ნიშანი სუფევდეს?

ასე თუ აღვირწახნისლა და მოურიდებელი ავაზაკობა ნუ თუ მართლა მართო მთავრობის მოხელეთა უყურადღებობას უნდა მივწიროს? — სრულგზითაც არა. ამის მიზეზი უფრო ღრმად უნდა ვეძიოთ ახლანდელი ცხოვრების ევოლუციონურ მოძრაობაში. თურმე ტყემაღაძე ღვინოს რომ შეუტყინდნენ ავაზაკები და ჰკლავდნენ, სისხლში მკურნავა მომავლადემა შესძახა: „ღმერთი არა გწამთ, მირიონი არ გცნობთ? წაიღეთ, რაც გინდათ, რათა გვკლავთ, უსუსურ ბავშვებს რაღას ემართლებით, განა ჯოჯოხეთის ტანჯვის არ გეშინიათ?“

— ჩვენი ჯოჯოხეთი თოკია და ჩვენი სამოთხე ხუტუნის ქისააო.... — უთხრეს ავაზაკებმა.

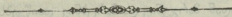
თურმე ამავე ავაზაკებს დეძახათ გზაზე ქართლიდან ჩონთოს მიმავალ მუშებისთვის: „თქვენი ხუტუნის ტაბლას აღარ გაუქმეთ, საცეცხურს აღარ მივირახხუნებთო“. განა თვით ამ სიტყვებში არ გამოსჭვივის ღრმა ურწმუნობა ახლანდელი მოდგმისა?... საღვინდლოება და მაღალი წოდება ავაზაკების თვალში ერთნაირი ხელშეშასენი გამხდარან. სადაღა მწეყვისი, რომელიც ხალხს უბავაგებდნენ ღვთის მცნებლას, სადაღა ეკლესიაში მგლოზებლთა გუნდი, რომელიც გალობით აღმობიერებდეს გამქისებულ გრძნობას მორწმუნეთა?

ჩვენი ქვეყანა თან-და-თან უფრო-და-უფრო ვარდება ეკონომიურ კრიზისში. ერთი მრავალდება, სამუშაო ადგილ-მამული მცირდება და ხალხი ევლარ იშურება ისტორიულათ შეძენილ თავის მიწა-წყალზე. მას ამ მიწა-წყალში უცეცხვო ცეცხლებიან: ზოგ ალაგს კანონმდებლობით ართმევს, ზოგ ალაგს გარეშე ტომის მცხოვრებნი შემოესახლენ, ასე რომ თვით ქართველი კი თან-და-თან იმწყვედნენ ერთ ხელის დადება მიწაზე. სადაც უნდა იყოს კაეკასიაში თავისუფალი მიწა, იქ დასახლებული ალაგი ქართველს მაინც აღარ მხედება; ამას გარდა თვით ის მიწა-წყალი, რომელიც ყოველ ქართველს უჭირავს, ადამის წლიდან იხსენება და ითრხნება, მასზე მუდამ ერთი და იგივე თესილი ითესება; ნიადაგს მუდამ ეცვლება საზრდა, ნაყოფიერება აკლებება; მიწა მქისდება და გაუსტყებლათ მოსავალი აღარ მოჰყავს. ეაზი დაეთმოყოფდა, ხე-ტყე თან-და-თან ისპობა, ქარები ძლიერდებიან, ვარდნიანობა ხშირდება. ამ სახით ცხოვრების სახსარი ხალხს ნელ-ნელა აკლდება. ლუკმა პურისთვის

ბრძოლაში ქართველს არ ჰყავს მომხრე ძალა, თვარა სხვებს, მის გვერდით შემოსახლებულ სხვა ტომის ერებს, კაბიტალი მფარველობს, აბა, მითხარით ასეთ გარემოებაში ჩაყენებულმა ერმა რა უნდა ჰქნას, რითი აიტანოს ამდენი ჭაპანწყვეტა?

აი, სურათი ჩვენი ხალხის ეკონომიური კრიზისისა, გამწვანებისა!.. აბა, რა უნდა ქნას მან, რა უნდა იღონოს? როგორც ზევით ჩამოთვლილ მიზეზებიდან ჩანს, მისი ნიეთიერი მდგომარეობა თან-და თან ვიწროვდება, უკან-და-უკან მიდის, მაშინ როდესაც მისი ცხოვრების მოთხოვნილება თან-და-თან იზრდება. ცხადია, რომ ხალხი ამ უკიდურეს ცხოვრების გაკირევებას, ერთხელაც არის, ვეღარ აიტანს და იტყვის: გინდ უმშილს მოუკლავარ, გინ ტყეისაო. აი, რასში მდგომარეობს კვანძი ახლანდელი ავაზაკობისა. ამ გარემოებას უნდა დაუფიქრდეს კაცი და მოუძებნოს შესაფერი წაჩალი საზოგადო წყობილებისა, თუ არ გვინდა რომ ეკონომიური კრიზისის აუტანლობის გამო ავაზაკობა უფრო ძრიელ გავრცელდეს.

ბ. წაჭრუთაძე.

პოლიტიკური მითქმა-მოთქმა ოსმალებთან

IV.

ჩნავი ოსმალების მკვიდრი ძლიერ ძლიერებით გადურჩენ 15 ავგუსტოს, რომლის შიშითა და წარსულის წლის მაგალითებით წინა დღიდანვე შეჩერდა ყოველივე მოძრაობა. ვერვის დაჯერებდით, თუ ეს საშინელი დღეები ასე წყნარათ და უშფოთველათ გაივლიდა. ახლა კი წარმოგვიდგა წინ 19 აგვისტო — ტახტზე ასვლის დღე სულთანთა სულთნისა და ფინანსების მინისტრის აბდულ-ჰამიდისა: — უცქველათ ამ დღეს საყოველთაო აჯანყება უნდა მოხდესო“, გაიძახოდნენ ზოგიერთი აქაურნი, რომლებსაც ჰგონიათ ყოველივე ძარღვის ცემა ზუბოზე აღწერილი ბედის-შედგევაო; აგერ ჩვენი მოთავე მურად-ბეგი ხალიფმა იპიტომ მიიყვანა, რომ თავის დღესასწაულ დღეს „კანონ-ესასი“ — კონსტიტუცია — უნდა გამოაცხადოს და მეჯლისის — სხდომის — პარლამენტის თავმჯდომარეთ უნდა დასვასო; — ამას სხვა ახალ თურქთა მოთავენიც მოყვებიან და

მაშინ ნეტავი ჩვენ... არც თქვენ დარჩებით უყურადღებოთო, — წამომიღობა რატოა ერთმა ფანტაზიორთაგანმა — შენს დიდი ხნის წადილს აისრულებთ დიავ, გურჯულ გაზეთს გამოსცემ და გამოდრდებიო. საკვირველია, ღმერთმანი, იშვითათა შეხედვებით აქ იმისთანა კაცს, რომლის ყოველი მისწრაფება ანვარებაზე არ იყოს დაუფხებელი. ამას წინათ, აქ გამოიარა ერთმა მდიდარმა ბუხარელმა; ის მივიღოდა მექაში სალოცავათ. მექაში მოგზაურობა შევი ქირის განჩინს გამო აკრძალული იყო და აქ შეჩაგრეს. ამ დროს სტამბოლში დიდი ძალი მლოცველები იყვენ მოგროვებულები. შირ ალი ჯულუბმა (სახელი იყო იმ მდიდრისა), ნახა რომ მუსულმანთა მლოცველნი ხშირათ ვარდებიან აქაურ წუწუ ქუჩის რაინდების ხელში და იცარცებიან, მოგზაურობა ერთი სამათ უკლებდათ, განიძრახა აქმენებია ანუ ექირაებია ამათთვის „ლოახი“, საცა შეეძლება და ყველა მლოცველს თავის შეფარება. ეს საქმე მიანდო ერთ პატიოსან კავკასიელ მახმადიანს მ...ჯ...ლს. ამ უკანასკნელმა მოინდომა ნებართვის აღება, მხოლოთ, როგორც ყოველთვის ისე ახლაც; განცივრებულის სახით შეეცითხენ მას: „რისთვის შერები ამ საქმეს, ალბათ შერ აქ ერთი რამ სარგებლობა უნდა გქონდეს, ვინიცის შერ ეგებ აქ ახალი დასი შეადგინო მოუსვენარი ჩერქეზ-ბუხარელებისა, ან არა და აქ სულ სხვა რამ უნდა იყოსო... ბოლოს ბაასის დროს წამოყო ერთმა მოახუცმა თათარმა თავი და თქვა ირონიულათ: — მიუხედი, მივხედი თქვენ აზრს, თითოს სახარჯოთ რომ ათათი შაჰური გამოართვათ წელიწადში ორი ათასი ლირა შეგროვებო“ — და გამოისტუმრეს ჩვენი კეთილის მყოფელი გარეთ. ასე გამართლდა ხალხის ანდაზა „ზოგ კაცს დეთის წყალობა ღეთის რისხვათ ეყურებო“. ეს 19 აგვისტოც გავიშვა ხელიდან, ევრაუერი ვერ ექვნით. ასე იბხუნჯა ერთმა ქართველმა მახმადიანმა, რომელიც ახალ თურქთა ბრბოს სასაცილოთ იგდებს და მათი არა რწამსო. — აი ჩემო ძიავ — განაგრძო ალი აღამ — დღევანდელი გაზეთი „იკთამი“ როგორ შევინერათა წერს მურად ბეგთან მუსაფს: — ბეგი ეფენდი! ალარისე (თუ ღმერთი გიყვარს) მიბრძანე, აქედან რისთვის წახვედი? — ეხედავ, რომ ევროპიის ქურხალ გაზეთები და დიპლომატია ძრიელ შემცდარი აზრისანი იყვენ აღმოსავლეთის კითხვების შესახებ და წაყედი რიგიან გზაზე

დამყენებია იმათი აზრი.—მიუგო მურად ბეგმა.—
ძალიან კარგი, მაგრამ ჩვენი ხალიფის სურათით რომ
მიმინქნი დახატე შენს „მინანში“ და ასე სასტიკით
აძაგებდი ხალიფის ეს რაღათ ჰქენი?..—მაშინ ასე იყო
საქირო,—უპასუხა კიდევ მურადმა. ყველაფერი კარ-
გი, —ეუბნება კიდევ „იკთამის“ რედაქტორი,—ახლა
რაღათ დაბრუნდი, ან სხვა შენი ამხანაგებიც უნდა
მოვიდნენ თუ არა!—ახლა მიტომ დაბრუნდი, რომ
იმედი მაქვს ჩვენი შვის დარა და მთავრის უსინათ-
ლესი ხალიფი გაგვიუმჯობესებს ჩვენ ქვეყანას, მიან
უკვეთ უწყის რაც გვიჩრია — ჩვენ ჯერ კიდევ იმდენ-
ნათ უძლიერი ვართ, რომ მოთმინება გვეჭირება. მაინცა
და მაინც სასწავლო გარეთიდან რას გავხდებოდით, ეს
სულ შეცდომა იყო; ჩვენ ყველანი კაცნი ვართ, შე-
ცვლებით.—მე შეგიტყვე, ეუბნება კიდევ გაზეთის
რედაქტორი, რომ თქვენ ხალიფისაგან პირობა ავი-
ლით, რომ არ შეგებოს და ისე წამოსულხართ ეს
რალას ნიშნავს?—სულ ტყუილია, მონა ბატონს კი
არ უდებს პირობას, არამედ ბატონს მონას, მე მხო-
ლოდ ვთხოვე ხალიფს დაბრუნების ნება რთვა მოე-
ცა და მოვედი.—ამბობენ თქვენ სარეფორმო კომი-
სიის დირექტორათ უნდა დაგნიშნოს ხალიფმაო—
ეს მართალია?—ეკითხება კიდევ რედაქტორი.—რასაც
ხალიფი მიბრძანებს, მე იმის ამსრულებელი ვიქნები,
ჯერ კი არა უბრძანებია. აქ იმასაც ამბობენ—ვი-
თომ ხალიფს ჩემთვის ათი ათასი ოქრო ენუქები-
ნოს და ვითომ მე უკვე ხელმოვარეთ გაქცეულიყო,
მაგრამ ჯერ ამრიგი რამ ნამდვილათ არა მომხდარა-
რა,—მიუგო მურად ბეგმა. ბოლოს გაზეთი დასძენს:
„მეტი არ არის აქ ერთი რამ ჩვენთვის სახირო ამ-
ბავია, თორემ მურად ბეგი არ მობრუნდებოდაო“.
ასე და ამგვარია ოსმალეთის მდგომარეობა, ისეც ისე
აღმჯერებელია მორჩევი და თევზები ერთმანეთის ვაზა-
ჯუთში ნაღვლადებიან. ბრწყინვალე კარებში დინა-
მიტები სკდება, ბანკში დინამიტაინებს იჭერენ, პერა-
ში და ვალატიაში აქა იქ აფეთქებენ;—ერთმა სოკუბ-
მა თავიც მოიკლა, როცა ნახა, რომ მისი ნასროლი
დინამიტი ვადაგორ-ვადაგორად და არ გასკდა. ერ-
თი სიტყვით სომხები საკვირველებას ჩადიან. ორი
ამხანაგი მიდიდა „გრანდ რუი დეპერაში“ რუსის სა-
დესპანოს მახლობლათ, ერთ იმთავანს თურმე ერთი
დინამიტი ჰქონდა და მეორეს ორი,—პირველმა ვადა-
აგლა დინამიტი, მხოლოდ ვერ ააფეთქა,—მეორეს

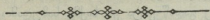
შეეშინდა, ვი თუ არც ჩემი გასკდესო და მიდამოს
გაშორდა. პირველი დაიჭირეს—მეორე კი მიიმალა.
მაგრამ, როცა დაჭერილს მოუჭირეს თავზე მუხრუ-
ჭი, გამოსტყეს, ათქმეინეს ამხანაგის სახელი. უცებ
პოლიციამ შემოქალაქა მეორის სადგამი, დაიჭირეს
და მოთხოვეს დინამიტები ეჩვენებია. მან ჯერ ერთი
ადგილი აჩვენა სახლისა, მეორე მეორე და მეორე კი-
დევ მესამე, ასე რომ სანამ იპოვიდნენ სულ ერთი-
ნათ დაანგრევიდა სახლის ერთი სართული. ბოლოს
ამასაც წაუჭირეს თუ არა თავზე საშინელი მუხრუ-
ჭი, თქვა: ბალკონს ქვეშ არისო, როგორც ჰგონიათ,
ეს უნდა იყოს კომპეტის ერთ უფროს მოთავე-
თავანი, უნდათ როგორმე გამოსტყვონ, მხოლოდ
ვერაფერი საშუალება ვერ მოქმედებს როცა მოუ-
ჭერენ თავზე მუხრუჭს და (ეს იარაღი საშინელია
რამ არის.—ეს არის ფოლადის მაშინა, რომელსაც
აქეს კათხის ფორმა, ერთი გვერდიდან იღება, თავზე
ცემის და შემდეგ ბურლის (ცინტის) საშუალებით უჭე-
რენ ისე ძლიერათ, რომ შეიძლება თავის გოგ-
რა სრულიად გაიყულიტოს) გაუჭირდება ამბობს:
გამიშვით ყველაფერს ვიტყვიო, გამოიყენენ ვარეთ,
მიიყენენ გამოძიებელთან. გამოვა თუ არა სატან-
ჯეგელიდან მარჯენი და მარცხნივ დაიწყებს ფურთხე-
ბას, მეტს არას ამბობს. აურაცხელი ხალხი ტუსა-
დება. აქეთ-იქით ამბობენ ვითომ თათრის ახალ თა-
ობაც ეროს ამათ მოძრაობაში, მხოლოდ ეს სი-
მართლეს მოკლებულია. მართალი მარტო ის არის
რომ აზრით ახალ თურქთა დასი თანახმა სომხებისა,
მხოლოდ რაც შეეხება პრაქტიკულ მოქმედებას, ჯერ
ერთი შემთხვევაც არ ყოფილა. ევროპული გაზე-
თების კორესპონდენტებიც სრულიათ უსაფუძველიათ
ამბობენ ვითომ ოსმალეთის ანარქისტებს (როგორც
ეძახიან აქ) პროტესტი განუცხადებოთ,—ეს ჯერ არ
მომხდარა. ბევრ ახალ ვაზდა თათრებს იჭერენ და
აქედან გზავნიან, მხოლოდ ეს ხდება მარტო იმ შე-
მთხვევაში, როცა აქ დაშლილ გაზეთს უპოვნიან.

ამ ბოლო დროს გამოწვეულ პროტესტებს იმას
აბრალებენ, რომ ვითომ ბერძენ-ოსმალთა შორის
მორიგება მომხდარიყოს და სომხების საქმე უყუ-
რადლებოთ დაეტრევიოთ. ეს არის მიზეზი, რომ
ვითომ თათრებიც მონაწილეობას ღებულობენო, რომ
გაიძახიან; ჯერ მორიგება არ მომხდარა და არც არა-
ვინ ცდის რადის მოხდებოა, ახლა თვით სხომებიც

შეგრებულა. თესალიის საზღვრებიდან დიდი ძალი დაკადილი და აედმოყოფი ჯარი მოდის აქ და აქედან თავთავიანთ ადგილას იგზავნიებიან. ტყუილია ისიც, ვითომ თათრის ჯარს დომოკოსიდან და ფარსალიდან უკან დაეწიოს, ჯერ ოსმალეთის ჯარი თავის ადგილიდან არ დაქრულა. მხოლოდ ევლონტიორები და მეტი აფიკრები დაბრუნდნენ უკან. ნიზაში კი ასე სასამუქე თესალიაში დგას.

ერთი კაცი არ მომკვდარა და არც დაზარალბულა ფიზიკრათ. — ნელ-ნელა მიწყნარდა-მოწყნარდა არე-მარე, ხალხი გამოეფინა ქუჩებს, მხოლოდ ვაჭრობა და ყოველივე საქმე ისე დაეცა, რომ ლამის 'მიშვილობამ გაიდგას ფეხი. წინეთ აქ ერთ კაცს ეწერ ნახანდა კაცი ქუჩის ტროტუარზე ლამის გამთევს და ახლა კი ძალიან ხშირათ შეგებდებთ.

ასე რაჭველი.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

ვეტერბურგში ამ ექვით იმყოფება, როგორც გვაუწყებენ ვაზთებში, როტშილდის ბანკის წარმომადგენელი, რომელიც მიიღებს მონაწილეობას ახალი საექსპორტო საზოგადოების შედგენაში; ამ ამხანაგობას ახრათ ექნება კავკასიაში მარგანეცის წარმოება.

* *

მ-ს ამ თვეს გარდაიკვალა ჯერ ისევ ყმაწვილი კაცი ი. კიკნაველიძე, რომელიც თბილისის სინოდალნი კანტორაში მდიწნათ იყო. განსვენებული, დღესასწაულებში, ცოტას ხნით წასულია შორაპნის მაზრის ერთ სოფელში, სადაც მას მამული ჰქონდა. ცხენით თურმე მიდიდა საცოდად, ერთბაშთ გავარდნილა ვიღაც მონადირეს თაფი და შიგ შუბლში მოხეცრიდა მის ცხენს; დაჭრილი ცხენი იქვე ახლოს მყოფ ხნაშში ჩავარდნილა და მხედარიც თან ჩაუტანია, რომელიც ცოცხალ მკვდარი ამოუყვანიათ და მეოთხე დღეს თაუღეგა სული. დიდათ სამწუხაროა ასე უღრკოვთ იმისთანა ქართველის დაკარგვა, როგორც იყო განსვენებული. ყველას, ვისაც კი იმასთან საქმე ჰქონია, ვხსოვება მისი კეთილი გული და დაუხარელი აღმაზრება.

* *

ახალი ამბავი არ არი, ხშირია ასი მოხონენილი ნ ვაკისიაზე. ამიტომ ფრიად სასიხარულოთ უნდა მიგვანდნ ქ. ქუთაისში რეალური სასწავლებლის გახსნა.

* *

განზრახვა აქეთ თურმე პეტერბურგში გაჰპარათონ კავკასიის ძველ ნაშთთა გამოფენა.

* *

მეურნეობის სამინისტროდან გამოგზავნილ მცოდნე კაცებს ამოუჩრევიათ გულდამყრის ხეობა (ფსანაურის სადგურიდან ორი ვერსის სიშორეზე), სადაც უნდა გაიმართოს თევზის გასაშენებელი ქარხანა.

* *

საუფლისწულო უწყება თავის ერთ-ერთ მამულში, კავკასიაში, აპირებს ამ წელს ვარდის პლანტაციის გამართვას და ვარდის ყლორტები გამოუწერია ბოლოგარიიდან, სახელდობრ ყაზანლიიკიდან.

* *

ქალაქისაგან ამორჩეულ კომისიამ დაადგინა ახალი ნიხრთ: ცხერის ხარკი გირვანქა ისევ 8 კ. დარჩეს, ძროხას ხარკი 7 კ. პურის ნიხრმა კი აიწია; პირველი ხარისხის პური უნდა გაიყიდოს გირვანქა შაუტათ, მეორე და მესამე ხარისხის პურს გირვანქაზე ნახევარი კაპეიკი მიუმატეს.

* *

შინაგან საქმეთა მინისტრს გადაუწყვეტია, ამიერკავკასიაში შემოიღოს 1879 წ. 3 იენისის კანონი, რომლის ძალით შავი ქირით ავათიყოფი საქონელი უნდა დახიჯოს.

* *

ქაქეიდან „Кавказ“-ს სწერენ, რომ მთელი მოსავალი ჩინური კინჭრისა საუფლისწულო მამულიდან გაუგზავნიათ პეტერბურგში სახელმწიფო ზ ქალაღლის ფულის დამზადებელ ექსპედციისათვის. უწინ ამ ჩინურ კინჭარს იხარებდნ ჩინეთიდან, მაგრამ რა კი ჩაქეში მოყვანილი კინჭარი თავისი ღირსებით არაფრით ჩამოუვარდება ჩინურს, ამიტომ იმედი აქეთ, რომ დღვის შემდეგ, თუ ცოტა მოსავალი გააძლიერეს, ჩინეთიდან ჭინჭრის დაბარება საქარა აღარ იქნება.

* *

გამოვა კრებული ფრანგულ ენაზე შედგენილი კონტრინოპოლიში მცხოვრებ მწერლისა და პოეტის არმაჯ ჩობანიანისაგან. ამ კრებულში მოთავსებული იქნება პატარ-პატარა მოთხრობები სომხის ბელეტრისტებისა და მათი ბიოგრაფია. ამავე ავტორს განუზრახავს დასწეროს ისტორია სომხური ლიტერატურისა.

* *

იმევე ვაზეთის სიტყვით სოფელ დილომს (ტფილისის მაზრა) მოსულა დიდი სეტყვა და ეენახები გაუფუჭებია.

* *

მოსკოვის კონსერვატორიის პროფესორს ბ. კარენენკოს, რომელიც ამ ზაფხულს მოგზაურობდა კავკასიაში ქართული სახალხო სიმღერების შესასწავლათ, განუზრახავს ოპერის დაწერა და შიგ ქართული ხმების ჩართვა.

* *

„НОВОЕ СЛОВО“-ს სიტყვით ცხრა სექტემბერს დანიშნულია კავკასიის საფილოქსერო კომიტეტის სხდომა, რომელზედაც უნდა განიხილოს, თუ როგორ მოაწყონ მომავალ წელს საფილოქსერო დასები, როგორ მოაშენონ ამერიკული ვაზები, როგორ დაეხმარონ ავთოყოფი ეენახის მქონე მემამულეებს და სხვა...

* *

ქ. გორში აგრონომ კანდურალოცის ორ ეენახში აღმოუჩენია ვაზის ავთოყოფობა—ბლექროტი. ესევე ავთოყოფობა ამას წინეთ შენიშნეს საქარის საჩქოლენში, იმერეთში.

* *

კავკასიის სამეურნეო ვაზეთს ატყობინებენ ხონიდან, რომ მებარეშუმეთა პირველ ამნანავობას მიუყილინა ბ. არუმინციისთვის 800—850 ფუთი გამზნარი პარკი, ფუთი 43 მ. 50 კ.

* *

ვარშაის სტუდენტების ერთმა ჯგუფმა გადაწყვიტა შეადგინოს მასწავლებელთა საზოგადოება, რათა გაუადვილოს სწავლაში სუსტ ბავშვებს ნასადილევს გაკვეთილების მომზადება.

ბეგრ ოჯახს უჭირს ცალკე მასწავლებლის ქირაობა თავის ბავშისთვის; ახლა კი ეს ბეგრათ გაუადვილდებათ, რადგანაც რამოდენსამე ოჯახს ერთათ

შეეძლებათ მარტო ერთი მასწავლებლის დაქირავება. რასაკვირეოდა, სტუდენტები ცდილობენ ერთი და იგივე გიმნაზიის და ერთი და იგივე კლასის შეგირდებს მოუყარონ თავი, რომ თავისთვისაც გაადვილონ საქმე. მათ იმედიც აქვთ, რომ სამოსწავლო მთავრობა ამისთანა გაკვეთილებისათვის დაუთმობს ხოლმე გიმნაზიის ოთახებს, რამოდენიმე საათით ყოველ ნასადილევს.

* *

„НОВОЕ СЛОВО“-ს წყერენ, რომ დიდი ბაასი გამოიწვია ქუთაისის საბჭოში ქალაქის აგენტათ ყოფილ ილია ჭყონიას საქმემ, რომელსაც ბრალდება სამსახურში უწყეს-რიგობა. ამ უწყეს-რიგობას კვეშირი აქვს შარშანდელ საკვიტანციო წიგნის დაკარგვისთან. ხმოსანმა მიჩიემა წინადადება წარმოადგინა, რომ საქმე უყურადღებოთ დაეტოვეინათ. ქალაქის მამურაება კენჭი უყარა ამ აზრს და საბჭოს უმეტესობამაც გადაწყვიტა ეს საქმე სამუდამოთ დავიწყებას მიეცეს.

* *

სამეურნეო ვაზეთს ატყობინენ, რომ დღეიდან ქობაკურის სახაზინო ფერმა, რომელიც იმყოფება თელავის ახლო სოფელ ქიზის-ხეში, გადადის საფილოქსერო დასის ექსპერტ სვეშენეის ხელში, რადგან აზრათ აქეთ ამ ფერმაში გააშენონ ამერიკული ვაზები.

* *

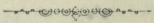
გამოვიდა და დაურვიდა სელის მომწერლეს აკაკის ჟურნალ პქრებულის „პირველი ნომერი.

* *

რედაქციას მოჰვიდა სსნიმუშო ფოსტის ქალაქდი, რომელზედაც აზის დასატული ფურადი მუენთი ამირანის სურათი, შედგენილი იასე რაკველის მიერ და გამოცემული „გელისს“ ამსნანავობისაგან. თითო ფურცელი 1 კ.პ. ასი ფურცელი—70 კ. 500 ფურცელი 3 მ.ნ.

* *

ხვენ მივიღეთ ახალი წიგნი „ნიკოლაეს ნიკოლაეს“ წიგნი შედგენილი ზაქ. ჭავჭავაძისა. გვერდი 81. ფასი 20 კ. გამოცემული ანსადებს რომ „იბუჭება და მსლე გამოვა იავობ გოგებაშვიდი“.

შესაერთებელი ა მხანავლობანი.

წულ ორიოდ წელიწადიკ არ არის, რაკ ჩვენ ახლგახლობაში ერთის მაკერათ, ოთხი ამხანავობა დაარსდა, რომელთაც თავიანთ მოკმელების მიზნთ სასჯლსა-სამკენიერო წიგნების გამოცემა აღიარეს. ეს მოკლენა დიხს რამ საყურადღებოა: ერთსა და იმავე დროს რამდენიმე ჯგუფი ერთსა და იმავე ამხანავობისა, ცალ-ცალკე, ერთი ერთმანეთისაგან თითქმის სრულიად დამოუკიდებლათ, ერთსა და იმავე აზრით გამსქეპალულან და თავიანთი მოკმედებისათვის ერთი და იგივე რწმენა დაუღვიათ საფუძვლათ.

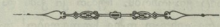
რამი მდგომარეობს ეს რწმენა? იგი ერთი მხრით იმაში მდგომარეობს, რომ, ვისაც სურს ჩვენს ღრმში მარჯვით და წინამტებით ებრძოდეს ვარემოარტემულ პირაეებს, მისთვის აუკლებლათ საქიროა თანამედროვე მეცნიერული ცოდნით ვიშუქოს და ვარფართოვოს ცნობიერება; მეორე მხრით, ეს რწმენა იმაში მდგომარეობს, რომ მეცნიერული განათლება ჩვენ დროში ყველაზე უფრო მღახისთვის გამხდარა საქირო, რომლისთვისაც ყველაზე უფრო მწვევე და აუტანელია დღევანდელი ცხოვრება; მესამე მხრით იგი რწმენა იმაში მდგომარეობს, რომ თვით ჩვენს ხალხიაც, ასე თუ ისე, უკვე აღიძრა მოთხოვნილება მეცნიერული ცოდნისა; დასასრულ, სხენებული რწმენა კიდევ იმაში მდგომარეობს, რომ, თუცა ასეთ მოთხოვნილების მქონეთა რიცხვი ჩვენ ხალხში ჯერ მცირეა, მაგრამ ეს მოთხოვნილება ისეთი პროგრესული მოვლენაა, რომ თვით მისი ნასახიკ კი ათასწილათ უფრო საყურადღებო და მნიშვნელოვანია, ვიდრე რომელიმე დრო მოკმეული, თუნდაც ფართო, მოთხოვნილება, და ამიტომ თვისი უმთავრესი ძალ-ღონე ყოველმა ნამდვილმა ინტელიგენტმა ამ ნასახის ზრდა-განვითარებას უნდა მოახმაროს. აი, ეს რწმენა დაუღვიათ სხენებულ ამხანავობებს თავიანთ მოკმედების საფუძველათ, ხოლო ამ რწმენიდან წარმოშობილ მისწრაფების განხორცილება—მიზნათ.

რალა თქმა უნდა, რომ ასეთი მისწრაფება ჩვენი ახალ-გახლობისა დიად საფუძველიანი, პროგრესიული და მეტათ სიმპატიურიან.. მაგრამ სამწუხაროა აი რა არის? როგორც ყოველ ახლათ დაბადებულ მისწრაფებას ჩვევია, ეს ნორჩი მისწრაფებაც ვერ დაღვამია ჯერ იმ ვარკვეული და მტკიცე ვხას, რომელი ზღვრდა მას მთელი თავისი ძალით შევიძლება ვიშალოს ფრთები და ცხარებას თავისი განმაცხოვლებელი სული ჩაპნეროს: ვერ შეუქმნას ამ მისწრაფებას ვერ ის ნეთეიერი ძალა, ურამდისათვ მას აწასო-დეს ან შეუძლად მადწიფოს მიზნს, და ამის ვამო თით-

ქმის ერთი ნაბიჯიკ ვი ვერ წაუღვამს მარჯვით მიზნისაკენ. საქმე იმაში ვახლავთ, რამ ზემო სხენებულ ამხანავობანი ცალ-ცალკე, ერთი-ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლათ არსებობენ და ამის ვამო, იმის ნაცვლათ, რომ ერთმანეთს ხელი შეუწყონ,—ერთმანეთის ხელს უშლიან დამით მეტის-მეტათ აბრკოლებენ თავიანთ საერთო მისწრაფების განხორციელებას; მათ ერთი მხრით, შეუყენებიათ ზრდა თავიანთი წიერების საერთო რიცხვისა, რადან წიერათ ჩაწერის მსურველთ ვეღარ ვადაუწყვეტიათ,—რომელ ერთ მათგანში ჩაწერონ და ზმირათ ადარც ერთში არ წიერებინან (როგორც სამართლიანათ შენიშნავს ვანჯელა კორესპონდენტი, იხ. „კვალი“ № 32); მეორე მხრით, რაკ უფრო საყურადღებოა, ისედაც მცირეოდენი ნეთეიერი ძალა სხენებულ ამხანავობებს ნაწილ-ნაწილ დაუქსაქსავთ; თითოეულ მათგანს რალაც რიი გროში შერჩენია ხელში და ამის ვამო თითქმის ვერც ერთს ვეღარაფერი ვაუკეთებია.

რალა ლაპარაკი უნდა, რომ ფრად სასურველია, რაკ შევიძლება საქაროთ, მოვლოს ბოლო საქმის ასეთ მდგომარეობას; სასურველია, დროზე ვაციონ ერთმანეთი და, რაკ შევიძლება საქაროთ, შეერთდენ სხენებული ამხანავობანი. როგორც პირადთ დერწმენით, შეერთების საქარებას ცენი თეთიონაც კარგათ გრძნობენ ამ ვამათ; ყველა მათგანში უკვე აღიზრულია სურვილი შეუერთდენ ერთმანეთს. მაშ, რალა საქაროა საქმის დაყოვნება? დეე, ოთხმავე ამხანავობამ ვამოთქვას თავისი აზრი შეერთების შესახებ და შემდეგ პირ-და-პირ შეერთების საქმეს შეუდგენ! მივმართეთ ამ წინადადებით სხენებულ ამხანავობებს და მოუთმენლათ ველოდებით მათ პასუხს.

გაქტინ.

„კვალის“ კორესპონდენცია.

წოფ. სიდისთვი. (გურია). საწყალმა ბასილიეთის საზოგადოებამ ვერ დაანწია თავი სოფლის მოხლეჩების ცარცვა-ვლეჯას. რა ღონე არ იღონეს, რა სახელები არ იხმარეს, მაგრამ იმათმა ცდამ სულ ამათ ჩაიბრა. მათი არჩეული მოხელები ერთი მეორეზე უფრო ცუდი ვამოდვენ. ამ რამდენსამე წლის წინათ წინანდელი მამაახლისისაგან გულ-გატეხილმა ხალხმა ერთხმათ აირჩია მამასახლისათ ბ. ი. კ—მე, როგორც პატიოსან და სანდო კაცათ ცნობილი მთელ საზოგადოებაში. ხალხიკ რასაკვირველია მადლიერი იყო თავიანთი არჩევისა, რა-

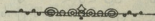
დგანაც ევრანთ ახლა მინისტრად ადარჩით ცარცვა-
გლეჯასაო. მაგრამ რა იყო და საწყალობა ხალხმა რომ
უარესი დღე დადებოდა, სანაქებო ახალი მამასახ-
ლისის წყალობით, რომელიც, თუმცა გარეგნულათ
პატიოსანი და სინდისიერი კაცი ევრანთ, მაგ-
რამ გულით კი ყოვლათ დაცემული და ჩარჩ-ბაკიცი
გამოდებდა. ჩაბარა თუ არა ახალი თანამდებობა ბ. ი.
კ—ძემ ისეთი ხერხით და ეშვავობით დაიწყო მოქ-
მედება, რომ ხალხი ყველგან კეთილათ იხსენიებდა
და დიდი მადლიერიც იყო. ძლიერ ევიღრით და
სწორეთ საჩვენო კაცი ავირჩიეთ მამასახლისათო.
მაგრამ ვერე არა სჯიდა ბ. კ—ძე: „ახლა რომ და-
ვიწყო, გამიგებენ და მეორე არჩევანზე გამომცლი-
ანო, ამ ცოტა ხანს, როგორც იქნება ვგიტან თავს
და როცა უკვე ყველას თვალგებს აუზამ და ხალხის
ნდობას დაემსახურებ, ვაუსვი და გამოუსვიო! ეინ
რას ვაიგებსო?! მაშინაც საკმაოთ აცრამო“. ფიქ-
რობდა ის და სწორეთ ასეც მოხდა. მოვიდა თუ არა
მეორე არჩევანის დრო, ხალხმა ერთხმათ აირჩია ისეც
ის ბ. კ—ძე. აქ კი ჩვენა ი. კ—ძემ შეცვალა
თავისი მოქმედების „ტაქტიკა“. თუ ამდენ ხანს თქვენ
გემსახურეთ, ახლა დროა ჩემ ჯიბესაც გემსახუროვო
და ვაუსო და გამოუსო. ჰქმს ჩენი კ—ძე და ხა-
ლხი ჩუმათ არის; აბა ეინ ფიქრებს რომ ი. კ—ძე
ამას იკადრებს. თვლითაც რომ ნახან, არ დაიჯერე-
ბენ. როგორ შეიძლება ასეთმა მიღებულმა კაცმა,
როგორც ბ. კ—ძეა, უსინდისო რამ ჩაიღიოს?!

ყოველ მახრიდან ხატბა-დიდება ესმის ჩენ
ი—ს და ისიც ყოყმობს. ჩუმათ კი ჰქმს და თანაც
ამბობს: ავგრე ვინდათ თქვე სულელებო! რათ ამი-
რჩიეთ?! არ იცოდით ვერე ეიზამილია? მაგრამ აქ კი
უმტყუენა ბედა და მისი ვერაგობა მოულოდნელათ
გამომვლენდა. ამ წლის სახელმწიფო ფულის აქრე-
ფის დროს ბეჩამე ხალხმა რის ეი-ეაგლანით მოი-
შორა თავიდან გადასახალი, მაგრამ არ გასულა ერ-
თი თვე, რომ გაისმა ხმა: ხელმეორეთ გვახდევინებენ
ფულსაო.

ხალხი გააცეხული იყო და ერთი მეორეს ეკი-
თხებოდენ ეს რა ამბავაო? ჩქარა მამასახლისიც იზა-
ენეს და თხოვეს გავაგებინეთ ნუ თუ კიდევ გვახ-
დევინებენ ფულსაო? აქ კი ყველას გასაოკრათ სა-
ნაქებო მამასახლისმა რუსული ატკაზი დაჰკრა: „რო-
გორ თუ მეორეჯერ? როდის მოგიციათ ჯერ ფუ-

ლიო? აქ კი ყველამ ნეკზე იკბინა, მაგრამ გვიანდა
იყო. დაიწყო საშინელი წიოკობა. დაუარა ჩენმა მა-
მასახლისმა და ეისაც ფული არ ჰქონდა, სახლის ხო-
რავს ეზიდებოდა და ისე მოაგროვო ხელ-მეორეთ
ფული. წინანდელი მოკრებილი 1500 მ. კი უძირა
ჯიბისკენ გააქანა. ხალხმა თვალი ვახილა, ვაიგო ეის
ხელშიაც ჩაეარდნილიყო. დაიწვეს ყველამ საჩივარი
და კიდევ დაუმტყიცეს მამასახლისის სახელმწიფო ფუ-
ლის შექმა, მაგრამ რა გამოვიდა, ხალხს კი თავისი
დემართა და ჩენ სანაქებო მამასახლისის კი, უმაღ-
ლესი მანიფესტის წყალობით, მგონია ტკბილათ შე-
ერგოს ის 1500 მანეთი.

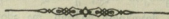
ტინტილა.

ჯეირნები და გარეუფლი ცხენები (ზებრები).

სამხრეთ ამერიკის დიდ ველებში აუარებელი
სხვა-დასხვა გვარი ოთხფეხები ცხოვრობენ.
განსაკუთრებთ ბევრია იქ ჯეირნები, რომ-
ლებიც ხშირათ იცლიან ხოლმე თავის ბინას გვი-
ლის ანუ უსაქმლობის გამო. მაშინ ისინი შეგროვ-
დებიან ხოლმე უშველებელ ჯოგებათ ღე ეღარაფერს
ვერ შეუძლია მათი გაჩერება, ის კი არა, გზაზე
რაც პატარა-პატარა ჯოგები შეხედებთ, იმათაც თან
გაიტაცებენ ხოლმე. ასობით და ათასობით იხოცე-
ბიან ჯეირნები გზაზე, ბევრი მათგანი გარეული ფრინ-
ველების და მხეცების მსხვერპლათ ხდება, ბევრს მო-
ნადარევიც უღებენ ბოლოს, მაგრამ ჯეირნები მაინც
არ ფთხებიან, დაუღალავათ და უშიშრათ განაგრძო-
ბენ თავის გზას და ბოლოს, როგორც იქნება, მაინც
მიადწევენ მიზანს.

ჩენ ნახატზე წარმოდგენილია ჯეირნების ამგვა-
რი ერთი ადგილიდან მეორეზე გადასახლება. მარცხ-
ნით დახატულია გარეული ცხენები, ჯეირნების დი-
დი მეგობრები, რომლებიც გაკვირვებით შეჩერებიან
თავის პატარა მეგობრების ასე ერთიანათ ადგილიდან
დაძვრას.

ა. ჯეირნები და გარეული ცხენები (ზებრები).

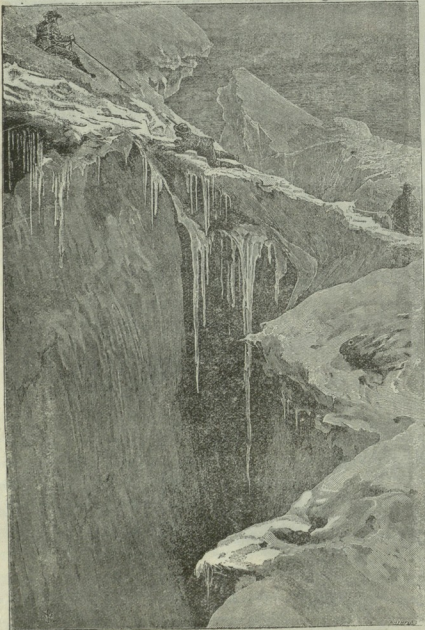
რედაქციის
საქმე
გეოგრაფიკული

საზაფხულო პედაგოგია კურსები თე-
ლისში.

ამდენიმე სიტყვა მეც მინდა გამოეთქვა საპე-
დაგოგო კურსებზე. ერთ თვეზე მეტია რაც
დაიწყო კურსები. პირველი დღიდან უკანას-
კნელამდის დედოფალი და გულ-მოდინეთ ვადევნებ-
დი თვალ-ყურს. იმდენათ კარგი შთაბეჭდილება მო-
ახდინა ამ კურსებმა ჩემზე, რომ მინდა გაუშვაო სა-
ზოგადოებას ზოგიერთი საყურადღებო შენიშვნა,
როდესაც გათავდა საბალოსნო და საბრეშუმო ლექ-
ციები, გაღმოვედით სემინარიაში, სადაც ნამდვილი
პედაგოგიური ლექციები დაიწყო. 28 ივლისს, დი-
ლას ყველა მასწავლებლებმა თავი მოიყარეს სემინა-
რიაში, მოზაძანდენ მათი უსამღ. ალექსანდრე ების-

კოპოში და არხიმანდრიტი ლეონიდი. სწორეთ ცხრა
საათი იყო, როდესაც შევედით სალექციოთ მომზა-
რებულ დარბაზში. კათედრაზე ავიდა პატივცემული
საეპარქო სკოლების ზედამხედველი ბ. ნ. გ. ტატიშ-
ვილი. პირველი ლექცია მან წაიკითხა საღვთო რჯუ-
ლისა. ლექტორმა ყველასთვის გასაგებათ და მკაფიოთ
ახსნა, თუ როგორ უნდა ასწავლონ ეს საგანი სამ გა-
ნყოფილებიან სკოლებში. ამას მოჰყვა ლექციები რუ-
სულ ენაზე, შემდეგ ი. ფერაძისა დიდქტიკაზე. გათა-
ვების დროს ალექსანდრე ებისკოპოზმა მცირე სიტ-
ყვით მიმართა მასწავლებლებს, დაარჩა და დალოცა.
ამ ლექციებს მოჰყვა სამაგალითო გაკვეთილები, პი-
რველათ მისცა ბ. ლ. ბოცკაძემ: კლასში სიჩუმე სუ-
ფევდა. ყველა შესტრებოდა ბ. ლ. ბოცკაძის მოძ-
ჩაობას. სასიამოვნო სანახავი იყო ის წუთი, როდესაც
მასწავლებელი წყნარათ მიუბ-
ლოვდა მოწაფეებს, ტკბილი ხმით ჭ-
აღესით აუხსნა მათ გაკვეთილი; იმ
წინს მარტო რმთ ხედავდა და ტკბე-
ბოდა იმათი სიხლოვით: უნდოდა
ყველასთვის თავი შეეცვარებინა. ასეც
მოხდა. ისინიც გათამამებულნი აღტა-
ციებით უგებდენ პასუხს, თითქოს ცდი-
ლობდენ ყოველი ამის წამოთქმული
სიტყვა ჩაეყლაპათ და, დარჩენოდათ
მეხსიერებაში. ორმოც და ათ წუთში
მან მოასწრო სამივე განყოფილების-
თვის აგხსნა გაკვეთილი. არც ერთი
ბავში არ დარჩა, რომ კითხვა არ მიე-
ცა და სრული პასუხი არ მიეცა.
სწორეთ რომ სამაგალითო გაკვეთი-
ლათ უნდა ჩაითვალოს ეს დღავე-
ბული, იშვ-ათი მასწავლებლის გაკვე-
თილი. ამას შემდეგ მისცა საღვთო
რჯულის სამაგალითო გაკვეთილი სე-
მინარის მღ. დ. ბერძენოვი. კარგი
იქნებოდა, რომ გაკვეთილების დროს
ხან-და-ხან არ მიემართა ხოლმე მას-
წავლებლებისთვის გულ-მტკინეუ-
ლათ: „თქვენი ბრალი, რომ ავაზე უა-
რესი ბავშვბა გეყოლებათ, თორემ
ამთ რა უშავითო“. ამას შემდეგ მის-
ცა სამაგალითო გაკვეთილი მამა და-
ვითის მღ. ნ. მაჭარაშვილმა. ამ გაკვე-
თილმა ჩინებულათ ჩააბრა. მისი გაკვე-

ბონზლანზე ასვლა (შვეიცარიაში).

თილი, კვლავაც გინახავს ჭ ყოველთვის ჩინებულათ ჩაუტარებია. ჩვეულებრივით ის იმ წუთში ვართული იყო ბავშვებით, თავისი მგობრული ქცევით ცდილობდა ყველასთვის მკაფიოთ აესხნა ვაკეეთილი. მან მოასწრო ორმოც წუთში სამივე განყოფილების სწავლება. სამავალითო ვაკეეთილი სამღვთო რჯულისა კიდევ მისცა მღ. კ. თუმეცა ამანაც სკამათი კარგათ მისცა სამავალითო ვაკეეთილი, მაგრამ სიცოცხლე და ხალისი აკლდა. ამათ შემდეგ მისცა სამღვთო რჯულის ვაკეეთილი მთავარ დიაკონმა მღ. ვარ. ფანჯარა რომ ღლი არ ყოფილიყო იმის ვაკეეთილზე და ბრახა-ბრუხით არ ევლო კლასში, იქნება უკეთ გამოსულიყო. ვარედან წაეტონის ხმა და შიკნიდან ფეხების ბრახა-ბრუხი ერთმანეთს ბანს ეფრებოდა. ამის გამო ბავშვების პასუხი არავის ესმოდა. ასეთი უთავებოლო პროწიალი კლასში დიდ ნაკულუევენებათ უნდა ჩაეთვალოს მასწავლებელს. ერთ ქალთა მასწავლებელსაც კი შეეწინაშეთ ჯარასავით ტრიალი ვაკეეთილის დროს.

ამას შემდეგ დაიწყო გამოსდგელი ვაკეეთილები. პირველი ორი სამი ვაკეეთილი მისცეს ვათა მასწავლებლებმა, მერმე დაიწყეს ქალენმა. შენიღირი სანახაი იყვენ ჩენენ ქართული ქალები, როდესაც ვამოვიდენ ამოდენა საზოგადოების წინაშე: თვალეზი უბრწყინავდათ, გული უღელავდათ, თამოყვარობისა და მორცხობის ალი აპკროდათ ლოყებზე; განსაკუთრებით კარგები იყვენ: ან. არდ. ეკ. მახე. და ლ. ეგ. ამათ შემდეგ მისცეს კიდევ ვაკეეთილი მასწავლებელმა კაცებმა. ზოგიერთებს ეტყობოდათ, წინა დღით არ მოეზნებდებინათ თავისი ვაკეეთილი. კარგი იქნება, რომ ქართულ ენაში ბავშვებისათვის გაუკვებარ სიტყვებს არ ხმარობდენ ვაკეეთილის დროს.

გამოსადგელ ვაკეეთილებს შემდეგ დაიწყეს ვარჩევა, თუ ეს რა ნაკულუევენება შენიშნეს. თამეჯდომარეთ ბრძანდებოდა სავპარქიო ზედამხედველი მღ. ნ. გ. ტატიშვილი. ყველას თხოვეს თავიანთი აზრი წარმოეთქვათ დაუბრუნებლათ. ორჯელ შენიშნეთ უსიამოვნო ბაასი. ერთხელ იმაზე, რომ ერთმა ვარეშე პირმა, რომელიც დაესწრო, თქვა, რომ საქრო არ არის მოწათეს თავის დედა ენაზე ვადმოუთარგმონ სიტყვა, რომელიც არ ესმის, რადგანაც დრო იკარგება რუსული ენისთვის. ამან დიდი ხნის კამათი გამოიწვია თამეჯდომარის მხრით და საფუძელიანიც იყო. მეორეთ ერთმა პირმა უსაყველრა იმ დროს, როცა მასწავლებლის ვაკეეთილს არჩევედა: რატომ ენება არ მიეცეთ ერთს, სამღვთო რჯულის ვაკეეთილის თაობაზე, თვი ვამარტოებინოთ. ამასზე მასწავლებელმა ცხარე პასუხი და შენიშვნა მიიღო, რომ მავისთანა უსაფუძელი საქმისთვის დროს გეკარგენებთო.

ეს არ მოეწონათ ზოგიერთებს და დამუკრებულენი ვამოვიდენ ვარეთ. ამასთანავე უნდა ეთქვათ, რომ მღ. ი. ფერაქეს, რომელიც კითხულობს ლექციებს დიდაქტივანზე მართლია, ახალი არა უთქვასრა, მაგრამ შენიღირათ და მკაფიოთ კითხულობს თავის სავანს. ჩემის აზრით ეს ლექტორი მადლობის ღირსია და ამიტომ ვამოვიკრდა, რომ მღ. ი. ფერაქეს, უსაყველტრეს „თფილისის ფურცელში“. ქები ღირსია მღ. ნ. გ. ტატიშვილი, რომლის ინიციატორობითაც ვაისხნა საზაფხულო კურსები. ნუ დავიფიყვებთ, რომ თბილისში მთავრობა სამედაგოვია კურსებს არ აპირებდა და თუ ეს მოხდა, ამის მიზეზი იყო მღ. ნ. გ. ტატიშვილის მეცადინეობა. მან ვამოვიდვა თავი, არა დაბრკოლებას არ შეუშინდა და საქმე მოგვარა.

ხვთათა-შორის საზაფხულო კურსებზე ასწავლიდენ ვალობას რუსულ და ქართულ ენაზე. ქართულთ ასწავლიდა მღ. ე. კარბელაშვილი. ერთ ვალობის ვაკეეთილზე სამწუხაროთ იმას ცოცა უსიამოვნობაც შეემთხვა. მეათე ვაკეეთილი იყო ვალობისა, მამა ტყემალაძემ ავალობა რუსულათ. საქმე იმაშია, რომ ეს მეათე ვაკეეთილი ვალობისა ქართულ ენაზე უნდა ყოფილიყო. მღ. კარბელაშვილმა ვაიგეიანა და მღ. ტყემალაძემ დააწყებინა რუსულათ ვალობა. შემოვდა თუ არა მღ. კარბელაშვილი, მეათე ვაკეეთილი, რავგარც დანიშნული იყო, სვე ქართული ელობით ვანავარო. მღ. ტყემალაძემ იწყინა ეს და საწიელელათ წაიდა. ცხებ ყოველთვის შეგინდენ ვატეილა და დღესაც შეგინდენ ტყდება ხოლმე.

ქაჭუჯელი ქალი.

მდინარის ჩურჩული.

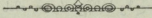
ავის უქრების ვასაქარებელათ, მწვევე ტყველების დასაამებლათ ბალს მ-ვაშურე, ხალხით სავესსა, მაგრამ, რა ენაზე, ყველა ხარობდა, ჩემს ტანჯვას არ ვინ თანავტარებდა, გულმა კვლავ უფრო დამიწყია კენესა; და მეც იქიდან მსწრაფლ ვამოვსწი და მახლობლათ მეოფე ტყისკენ ვავსწი, რომ ევაოე შეება მარტობაში; მაგრამ, რა ენაზე ტყე დაბურული, მთლათ შემეხვთა სული და გული, თითქო ჩამდგესო ცოცხლთ მიწაში;

ახლო მიემართე შინდარს და ცემულს,
საამოთ, მწვანეთ აბიბინებულს
და მეგანა იქ და მშვიდდებოდი,
მაგრამ, რა ენახე უსაზღვრო ევლი,
გაგანიერდა ჩემი ნალველი

და კიდევ უფრო ვიტანჯებოდი!...
მაშინ მდინარეს მოეკარი თვალი
და გავიგანე მისი ჩხრაილი,

მიჩურჩულდება ტბილათ ამ სიტყვებს:
„ხსნა ტანჯვისაგან და დაშვილება
მხოლოთ ჩემს ძირში შენ გედირება!..
მოდო მოენდევ ჩემს წმინდა ზეირთებს!...“

დუტუ შუგრული.

ისტორიული და არხეოლოგიური აღწე-
რა სოფელ „უღისა“ (ახალ-ციხის მახრად).

მთელ საქართველოში არ მოიპოვება ისეთი
აღვლი, რომელსაც არ აჩნდეს კვალი თა-
ვის უძველესი დღეებისა: მაგალითათ, გადაე-
ხედოთ სამცხე-სათაბაგოს, სადაც ვერ შეხედობით
ისეთ სოფელს და ნასოფლარს, რომ არ იყოს ეკ-
ლესია და ეკლესიის ნანგრევები; ისეთ კოედებს,
სადაც არიყოს ნანგრევი ციხეები. მაგრამ საუბედუ-
როთ არ არიან ეს შესანიშნავი ადგილები, ისტო-
რიულათ ისე ცნობილი, როგორათაც საქართვე-
ლოს სხვა კუთხეები; მაგალითათ, ქართლ-კახეთი,
იმერეთი, გურია სამეგრელო, რომელზედაც აქვს ევ-
ცელი საუბარი ვახუშტის თავის ისტორიულ და გეო-
გრაფიულ გამოკვლევაში და ბროსეს თავის წერი-
ლებში.

არა მარტო ვახუშტმა და ბროსემ დაიფიქვეს
ჩვენი ძვირფასი მხარე, არამედ თვით ახლანდელმა
მწერლებმაც, ასე რომ ვერ შევხვდი ვერცერთ ახა-
ლი მწერლის თხზულებას, რომელიც ვრცლათ მო-
ვითარებოდეს რამეს ჩვენი მხრის შესანიშნავ ადგი-
ლებზე.

თუმცა ახალ-ციხის აღმოსავლეთ-სამხრეთის ცი-
ხეებს და მონასტრებს კი იხსენიებენ, მაგალითათ:
აწყურის ციხეს, ასპანძის ციხეს, ხერთვისის ციხეს,
თმოავის ციხეს, ვარძიის მონასტერს, საფარის მო-
ნასტერს, მაგრამ ახალ-ციხის დასავლეთ მხარეს ქვაბ-
ლიანში მყოფ ციხე-მონასტრებს, ზარზმის მონასტერს
გარდა, სრულებით არ იხსენიებენ, თუმცა ესენი უფ-

რო შესანიშნავნი არიან. ვახუშტი წერს ზარზმის
მონასტრზე, რომ ეს მდებარეობს ფოცხეში ხეანის
(სოფელს) ზევიდან, კალმახის წყალზე და რუკა-
შიც ისე აქვს დახატული; ამაში ძალიან ცდება ვა-
ხუშტი, ზარზმის მონასტერი მდებარეობს ქვაბლიან-
ში, აჭარის და გურიის მთების მაღალ კლდის კალ-
თებზე და ქვეშ ჩაულის ქვაბლიანის მდინარე, რომ-
ელიც გამოდის აჭარის და გურიის მთებიდან. ეს
ეკლესია არის აშენებული 976 წელს, იმ დროს, რო-
დესაც თორნიკე ერისთავმა დაამარცხა სკლიაროსი სა-
ბერძნეთის ქალაქ კოსტანტინებოლოში.

ამ ეკლესიის კედლებზე წარწერა, ხუცური ასო-
ებით, ნათლათ გვიჩვენებს შემდეგს:

სამრეკლოს წარწერა ჩრდილოეთით:

†) სასქლიათ ღთისათა და წმიდის ღთისმშობლის
მეოხებთა მე იოკანე ძემან სოფლომონისმან ადგაშენე
წაჲ ეგუდერი მას ფასა, ოდეს საქმნეთა განუდგა სკლად-
რისა. დავით გურატ-მადატი ადიდენ დქორთმან უშუგლა
წაი შეფუთა და ჩვენ დაქმარს წინა გვიწაი სკლადრის
ბაჲქმრეთ . . . . .

(ეს ორი ბუკარი ვერ ამოვიკითხე, ასოები გაფუჭებუ-
ლები იყო.) სამრეკლოს წარწერა აღმოსავლეთით:

†) აღეშენა ესე წაჲ ეკლესია სახელსა ზედა
წისა იოვანე მანარებელისა ნებითა ღთისათა და ბო-
ძიანათა ყორელის ქვეყანასა სახელთა ხუთქმულისა
დაჲარანთ სპიდაპირისა და მეუღლისა ბურცაძისა ბა-
ტონისა სტეფანესა სუფას მისსა განუსვენოს და შე-
უნდოს დქორთმან ჰედედეთ მთავარ მთავრობას სურგა-
მისა ბატონისა. . . . . სმინდინის. ქრონიკონსა საგ.

წარწერა ეკლესიის დიდი კარის აქეთ სამხრეთით.
ამას აღმაშენებელსა წინამძღვარს გაბრიელს
შეუწინდოს დქორთმან, მისსა დედას ბატრონისა ფანეს
ასუფას გუდამყოფელს გაიანეს შეუნდოს დქორთმან,
მისსა მამის შიათ ყოფილას შეუნდოს დქორთმან.

ამნაირი ძვირფასი ცნობები ვეპქვს ქვაბლი-
ანში მყოფ ნაშთებისა. ჩვენი ახალი მწერლები
კი სრულებით ყურადღებას არ აქცევენ ამ გა-
რემოებას. ამნაირი ბევრი წარწერა იპოვება ქვა-
ბლიანში მყოფთ ნანგრევ ეკლესიებზე, მონას-
ტრებზე და ციხეებზე, მაგრამ ყველას არ აღწერ
აქ, რადგანაც ჩემი საუბარი არის იმაზე, რომ ვეცნო-
ბა ჩვენ არხეოლოგებს იმ ადგილების მდებარეო-
ბა, რომლებიც სრულებით არა აქეთ გამოაკვეული
მეცნიერების მქრით. მაგალითათ: სოფელი უღე, რომ-
ელიც არის სამცხე საათაბაგოს უძველესი ნაქალა-
ქევი. უღე არის ახალ-ციხის უმთავრესი სოფელი,
რომელშიაც ცხოვრებენ ძველი ქართველნი, მექო-
ნენი ორა რუჯოლისა. 1524 სულამდე ეკუთვნიან

კათოლიკეთა სარწმუნოებას და, 520 სულამდე ეკუთვნის მამპადიანთ. ეს სოფელი ყველა სოფელზე მაღლა დგას სწავლა-განათლებლით; აქ მრავალი შეგხედებათ, ამ სოფლის მცხოვრებნი ფრანგული და ბერძნული ენების მცოდნენი. აქ ბევრნა-რი ხელობა გავრცელებული, მაგალითათ: ხარაზები კალატოზები, ღურგლები, ხუროები, მესხნიკები, (დემურჩები), რომელთ ხელოვნება ქებულია, არა მარტო ქებალიანში და ფოცხოვში, არამედ თეთ ახალციხის აღმოსავლეთ მხარესაც.

1882 წელს ორ კლასიანი სასწავლებელიც დაარსდა მთავრობის მიერ და მასწავლებელი, იოვანე იოსების ძე ბარკალაშვილი ძალიან ცდილობდა ამ სოფლის, როგორათაც წერა-კითხვით ისე წინეობით, განათლებას; მოსპო თათქმის ყველა ძველი ჩვეულობანი, რაც შეეხება ცრუ-მორწმუნობას, გაავრცელა მათში მაშულის და გვაროვნობის სიყვარული. სე რომ ქართულ-მამპადიანებს დაეიწყებულე ჰქონდეთ თვითნებ მამა-პაპური გვარი და რალაც თათრულ გვარებს ირქმევდენ; მ. ბარკალაშვილის ჩაგონებით ყველამ მოძებნეს თვითნებ მამა-პაპური გვარები და შეიტანეს ხმარებაში.

ამ სოფლის ხილი ქებულია მთელ საქართველოს ქალაქებში და თეთ რუსეთშიაც; აქ მომეტებული გლეხები არიან და მუშაობენ მიწას; მოპკეთ: ზუიჩი, სიმინდი, ქერი, ასლი, დკა, სელი, კართაფლი, კომბოსტო, ხახვი და წითელი ბაღრიჯანი.

1892 წელს პირველათ ეცადეთ აზრეშუქის მოყენას, ასე რომ სამ მეოთხედ მისხალი (3/4) თესლიდან მოეყვანეთ გირვანქა ნახევარი (1/2) აზრეშუქი, თუთუნის მოყენასაც ცდილობენ.

ამას თავი დაენებოთ და გადავიდეთ ამ სოფლის არხეოლოგიურ აღწერაზე.

გ. მერაბაშვილი.

(შემდეგი იქნება)

მედიოქსი ბარჯილი.

შირვანზადესი *)

მოსამახურო გაქცა. რომსიმე მიუხედავ სტოლს, დაყრდნო თავი ხელგებზე და კიდევ ტირილს მოპყვა. როცა ტირილით გული იჯერა, ადგა, ხელსახოცი თვალები მოიწმინდა და თავის მებო-

ბელ მარამასთან წაეიდა, სეგდის გასაქარებლობით. ცოტა ხანს შემდეგ ისე სახლში დაბრუნდა და მოწყვენილი დღანას დადოდა ერთი ოთახიდან მეორეში, თან წამ-და-უწუშ სასახლო ოთახის კედლის საათს შეხედავდა ხოლიმე; ყოველი გავლილი წუთი სეგდას უმატებდა და მოთმინებას უმოკლებდა; თავში სულ ეს ფიქრი ეტრიალებდა: გასპარამ იპოვნა ჩემი შვილი თუ არაო, ამაღამ უკან დაბრუნდება, თუ...

რომსიმე ესაყვედურებოდა თავის თავს შვილის აშუთაებისათვის, თავს დამნაშავეთა ეტრიდა, ასლო კი გრძობდა, რომ არ უნდა ეტ-რნა, ერთი სიტყუაც კი არ უნდა შეებრუნებინა შვილისთვის.

ხან ქუჩაში გაიყურებოდა, ხან ეზოში, ყოველ მხაურობაზე გულის ძგერა აუტყვებოდა ხოლიმე-თან-და-თან ქუჩაში ფეხის ხმა შეწყდა; ახლო-მახლო სახლებში სანთლები ჩაქრა, მაგრამ არც სმბატა და არც მახუთრი არსად ჩანდენ.

რომსიმე გადაწყვიტა შვილის საძებნელათ წასულიყო, მაგრამ სად?... საჩქაროთ დაეკტა კარები, თავზე შალი მიაცილა, გამოვიდა ქუჩაში და დადგა კარებ წინ.

შუალამე უყვე გადასულიყო, რადესაც ქუჩის ბოლოში გამოჩნდა ერთი ეტლი, რომსიმე საჩქაროთ შინ შეეარდა და მიესწრაფა თავის ოთახისკენ. იცოდა, შვილს რომ ამ მოუსვენარ მდგომარეობაში ენახა—მეშოთ რომდ და კიდევ გაჯავრდებოდა...

ეტლში მართლაც სმბატა იყო. შინ შესვლის უშალ მიმართა დედის ოთახს; იმას შექმნია დედა ეზოდან შესვლის დროს.

—არა გძინავს?—ჰკითხა მან,—მერწმუნე, დედა, კარგათ არ იქცევი მხვერავს რომ დამადვენებ ხოლიმე.

რაც უნდა ისა თქვას სმბატამ, მხოლოდ კი ნება მიჰკვს რომსიმეს ერთი კოცნისა, თავის სინჯარულის გამოსახატავთ. და შვილმა ნება მისცა: ეტუობოდა, გული მოებრუნებინა.

—მაგრამ შენი მხვერავი მოხერხებულე ვერ არის,—განავტოდა შვილმა დაქინეთ,—სულელს, ასე ეგონა ვერა მხედავსო. ბალის კარებთან შევამჩნიე ზე მაშინვე მიხეხედი რომ შენ გამოგზავნიდი; ფარულათ ეტობძანე მიგაღეს იპიც მამოუშვიტოქო; სასაცილო იყო, სწორეთ! საწყალი მთელი საღამო ბნელ ხეივანში იჯდა და თვალს არ მამოორებდა, ასე ეგონა, ძირელ მარჯვეთ ვასრულებ ჩემ მოვალეობასაო, მაგრამ რადგანაც შენ იძულებული გამხადე შენ აჯრე დაებრუნებულოყავი, მეც გასპარა დავსაჯე. ეტლით მოვედი, იმას კი ერთაც არ ვუთხარი ჩემთან ჩამგდარიყო; იძულებული შექმნა გვიისავით ეტლს სინჯილით დადვენებოდა. არ მიწდოდა შემქარცხენა

*) იხ. „ქალი“ № 37.

და გამოძეცხადებინა, რომ მისი მხვერვაობა შეინიშნული მქონდა.

ბალკონზე გაოფლიანებული, დაღალულ-დაქანტული და მტვერში ამოსერილი ვასპარა გამოჩნდა.

—აი, მოვიდა შენი მოცქეტლიც, — დატინით თქვა სმბატამ. — ეი, ვასპარ, მე შენ ჭკვიანი კაცი შეგონე, შენ კი მე ორი წლის ყმაწვილათა მთელი. სირცხვილია... მაგრამ შენ დამწაფე არა ხარ, მე კიდევ დავსაჩუქრებ დედინემის მაგივრათ.

ამ სიტყვებით ფანჯრიდან მოსამსახურეს სამშენითაი მისცა და ტანისამოსის გასაღა დაიწყო.

მკორე დღეს სმბატა კაი გუნებაზე ადგა და დედას ხუმრობა დაუწყო.

— მძინარესაც კი არ მასვენებ, — უთხრა იმან სიცილით, — წუხელის სიციხსაგან საბანი ვადამეგდო ერთ მხარეს, დილით კი ვიღვიძებ და ვხედავ, ისე გაკიბევიერ იმავე საბანში, რომ სიციხსაგან კინალამ დავმხრჩვალეიყავ.

სმბატას გადაწყვეტა მხოლოდ ამ რიგათ ემო ქმედნა დედაზე, იქნება როგორმე შევიკავო მისი „ნაზი მტარეულაზაო“, როგორც თითონ უწოდებდა. რიბშივე მოუხედა მის აზრს და გადასწყვიტა ფრთხილათ მოქტეოდა შეიღოს. მაგრამ სადილზე კიდევ ვერ გასძლო და ისევ გამოიჩინა თავისი სისხლსა და ხორცში გამჯღარი მზრუნველობა. თავის ხელით აიღო ჭ დადვა შეიღოს თევშზე ერთი კარგი „კოტლეტი“.

— რომ არ მოვიწოდომა მაკ კოტლეტის ჰამა? — ჰკითხა სმბატამ სიცილით.

— შენი ნებაა, — უპასუხა დედამ, — არ გაძალებ. მხოლოდ ამას კი გეტყვი, რომ ძალიან ცოტასა ჰამ, გული... კარგი, აღარ ეილაპარაკებ...

და სადილის ბოლომდე ჩუმით იყო, ფარულათ კი თვალს ადევნებდა შეიღოს, ჰამს თუ არაო?

სალამოზე სმბატამ კიდევ დაიწყო ხუმრობა და წასვლის წინ უთხრა დედას:

— დედა, ამაღამ კიდევ დავიგვიანებ, მხოლოდ ვასპარა არ ვამაწყალო უკან, სრულებითაც არა მაქვს ვანზრახვა თეატრის ბილეთი ეუყიღო, რომ უკეთ დამხვეროს.

— შენი ნებაა, — წყნრათ უპასუხა დედამ მაგრამ...

—ჰამ...

— კარგსა იქ, რომ პალტო თან წაიღო, სალა-მოაბით ცევა ხოლმე.

იმ ღამეს სმბატა წინა ღამეზე უფრო გვიან დაბრუნდა შინ. როდესაც სახლს მიუახლოვდა, დანახა რომ დედა-მისი, შავი შალ წამოსხმული, ეზოში ნელი ნაბიჯით დადიოდა უსულდგმულო ლანდისა-ვით. სმბატამ იგრძნო სენიდანის ქენჯნა და იმავე დროს, გულმოსულობისაგან სისხლი აემღვრა; მას გული მოდიოდა თავის თავზე, რომ მიხეზნი ხდებოდა დედის ამდენი შეწუხებისა, გული მოდიოდა დედანზედაც, რომ ის ასე ნამეტნათ გრძობიერი იყო.

იმ დღიდან დაწყებული მისი დედა ჩუმით იყო, აღარას ლაპარაკობდა და მოთმინებით ემორჩილებოდა თავის ხედრს; ის მხოლოდ ცდილობდა ჩუმათ, — ხმა ამოუღებლათ შეეტყო შეიღოს ყოველი უბრალო წადილი და მაშინვე აესრულებინა იგი, მაგრამ რა ძვირათ უჯდებოდა მას ეს სიჩუმე! სმბატა ამხნევდა, რომ მთელი დღეები და ღამეები დედას ერთი და იგივე მტანჯავი ფიქრი არ შორდებოდა, ნელ-ნელა აბერებდა, ბოლოს უღებდა მას. ეს მისთვის კიდევ უფრო აუტანელი იყო, ვიდრე დედის ყვედრება და მისი აშკარა კიცხვა.

სმბატამ შეცვალა თავისი მოქცევა დედასთან, ახლა მთელი საღამოობით სულ შინ იყო; ცდილობდა დედა უწინდელივით გაემხიარულებინა, მაგრამ ამითაც ვერა გააწყურა.

ერთხელ სმბატა ძრიელ აღვლევებული დაბრუნდა შინ, სიხეზე მიწის ფერი ედვა; დედამ ხელები უბეში ჩაიწყო, თავი გვერდზე გადაიღო, ვაჩერდა და შეხედა შეიღოს პირდაპირ თვალბეში. მას უნდოდა გაეცო შეიღოს გაუითრების მიხეზნი, მაგრამ ვერა ჰხედავდა ხმა გაცეა მისთვის.

— მაშ არ იცი რა ჩავიდენა? — შეჰკვირა შეღო-მა დედას, — შენ ყველა ამხანაგებში შეგვიტყვენეიერ, თავი მოგვიტრია ჩემთვის და არ იცი? არ იცი?..

— სმბატა!.. მხოლოდ წარმოთქვა დედამ

— არა, ეს აუტანელია! შენ მე ნამდვილმტერ-სავით მეკიდები, ყოველი გზა შემეკარია... მოსამსახურე არ მეყოფოდა, ეხლა ამხანაგებიც კი ჩემ მხვერვაებათ დავინიშნავს!..

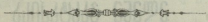
— მე... მე... არაფერი... დაიწყო დედამ და ევლარ შეძლო გავრძელება, შიშით უკან-უკან დაიწყო.

— დაღ, სერგო ქედხუდიანისთვის შენ არ ვითხოვნი, რომ იმან გაიპაროს ყოველგვარ, რასაც მე გარეთ ჩავდივარ? შენი დისწული აბგარა შენ არ დაგინიშნავს ჩემ ჯამულშით? ეთქვით, სერგო და აბგარა მე კარგათ მაცნობდნენ, იციან, რომ ჩემ ცხოვრებას არაფერი ცუდი მხარე არა აქვს, მაგრამ რათ მარცხენი? ეს კიდევ არაფერი: აბა ერთი მითხარ, როგორ არ გავჯავრდებ, როდესაც შენ ვილაც ქუჩის მაწინაწაღა შეფსოვიც კი ჩემ მხეკრავათ დაგინიშნავს. მაგრამ შეყოფა, ყველაფერი შესრულდა. ყური მიგდებ, დედა, რას გეტუნებ; ხმა იცი რომ მე დიდი ხანია რუსეთს წასვლა მენატრება, ხმა იცი რომ მინდა უნივერსიტეტში შევიღებ?.

დღემ თავი დაუქნია და ღრმით ამოიხორჩა.

— მაშ ნუ შეგეშინდება; ორ კვირას შემდეგ პეტერბურგს უნდა გავემგზავრო...

(შემდეგი აქენა).

წერილი რედაქციის მიმართ.

მ-ნო რედაქტორო! შეჯღისა მნ ლ-ში წაგვიითსე წერილი რედაქციის მიმართ ვიღებ გ. ციმაბრელის შეილისა, რომელსაც შეუძლია გვწავადურსს შეიხუელს, ვითომც რაიმე დამოკიდებულება მქონდაც ციმაბრელის-შეილს და ზღ. მღ. ხილ. მხაიძის შორის სადაო საგანთან ან რომელიმე მხარესთან. ვთხოვ აკვისსნას უთოთ მე რისთვის მიწვევს მოწმით ბ-ნი ციმაბრელის-შეილი, როდესაც ჩემს ვარდნ ბეგრნი, უფრო ახლო, იყვენ საქმის მცოდნენი?

ისტორიულ ნაშის დიდი სიფრთხილით ეპურობიან ისინიც, ვისაც თაყანითა ისტორიას სასუბით აქვთ გამოარკვეული და კრიტიკული განხილული, ვინადან მოთხრობას არ შეუძლია ისე ცხოვლათ, ისე სასუბით დაგვასატოს წარსული, როგორც თვით ნაშის. ჩვენთვის ხომ უფრო შეკრთ საჭიროა, რადგანც ჩვენი ისტორია, როგორც სამოქალაქო ისე საეკლესიო, არ არის გამოკვეთული და კრიტიკული განხილული; ვერ ვიღებ ბეგრი საკითხის გამოსარკვევი... როგორც საქართველოს სსგ გუთსეპში, გურობადაც ბეგრი იყვენ ისტორიული ნაშთები. მაგრამ რა? ბეგრი მითგანი აქვთ მტრათ უვიცობაში, სადაც აკეთის მცხოვრის ეკლესია, ეს დიდებული ნაშთი მითორ-

მტე საუგუნოს? თვისა მსატრობით კვლავ-გუშათსე ეს ეკლესია გენათის მონსტრუს წარმოკვდევდათ. რა მკინფისა სატები და სამკაულები ინსესუმადენ შიგ? მაგრამ უკვლა ესეები ტაქედეს, როგორც და პაქამენ ინსენიბეს, სამოციან წელში. ეკვლესია ვი ამ ათიოდე წლის წინეთ აქედეს მტრათ დიდი გამო-გუგლისით ღობ-წავატებით. ვისი ბრალისა?...

საზოგადოთ ჩვენში ნახშიანიბენ მრეკლას: „ესეკული ეკლესია დავშალათ, ახალი, უკეთესი ავაშენოთ“. მაგრამ მართლა უკეთესი შენდება? აიყვანენ ეკლესიას, დასურვენ, მონას და გათავად! ახამც თუ მსატრობას, განკელი და სსგ ამგვარება, ვარცა თუ ორი სტეი დი-ნასით შიგ, სადმე მიმტვერულ ადგილს! მშინ როდესაც ამ სარეოთ შიკილუბა ძველი შეგოთდეს, ისე რომ რამდენსამე საუგუნეს გაატანს თვისა შენიერი მსატრობით და სელოგნებით.

მე იმას ვამბობ, რომ საზოგადოთ ჩვენში დავეკვრობით ბეგრი ისტორიული ნაშთები გვეპარტვის. უცხადეთ ვიგვ სელოთ ორი-სამი ვერცხლის ფულისებურა შემოქტები და ერთი ხელნაწერი წიგნი, რომელშიაც მოთავსებულად გვირავებზე საკითხები სასარება-სამოცი-ქულონი და ალგ-ალგ ნაწერილად სოლომონ შერის მეფობის დროიდან აშბები და გურიელების და დადიანების ერთხანით-მორის შემსტომ-მოსტომას“. ვთქვით ეს უგანსკელი ვიღვე არაფერი, რადგანც ასეთი წიგნები სსგებიც არიან დაცული, მაგრამ მირკელნი ვი თურმე ოცდა ათამდე ენას ერთ სოფელს მონათხასნი ხის ძიქს და ვისთინაც არ უჩვენებია, ყველას ოქრო-მჭკლელათვის მივიღვა უჩვევას ვერცხლათ სასმართ. ჩვენ მხოლოთ ორ-სამს მიგუსწართ; ზედ არაბული წარწერება და მსატრობა. ამ ნაშეშეს ჩვენ ვადეგვეთ ერთ-ერთ ჩვენ ისტორიის მკვლევარს...

აგანის ეკლესიაც ერთი ძველ ნაშთაგანი იყო. ზომით ვიწრო იყო, მაგრამ მთელი შიგნითა ეკლესია გუშათთანა მხოლოთ მსატრობას წარმოადგენდა. მსატრობას იყო მატარს ზომისა და ამიტომ ვერც ერთ ხელის სი ვართ ადგილს ვერ ნასვლით ცდიდეს, სიმართლე გვაძიულეს გუწოთ მკითხველს, ციმაბრელის-შეილის თხოვნისამებრ, რომ ამ ეკლესიას ჩამონგრეული აქვს მთელი უგანს ეკლესია და ნასკარ-ნასკარა განის ეკლესიაც, რა საგვირგვალს თვისა მსატრობით. დანუ-ლია მხოლოთ საგურთსეკელი და დანაწინი ნასკარა განის ეკლესია სარწულათ ახალი შენობის ეკლესიას,

ესეც თავისი მსატკრობით. საშუალოდ ის არის ბნო ტიპის-
რეალის-შეიღო, რომ რამდენათ მისთვის მტკბეულია ზნე-
ბრებათ წყნის ისტორიის წინაშე ადნის ადგილობრივი
გვერდის კრებული, იმდენათ ბრალდებულია იქაურა ინ-
ტელიგენციის, ე. ი. ცოტათ თუ ბევრათ შეგნებულნი
შინნი. სად იყვენ აჭმდის თუ გი გული შეტვიფრდათ?
სად იყვენ მშინ, როდესაც მოლაპარაკება ჭქონებათ ძვე-
ლის მოშლასე და ხალის ატებაზე? სად იყვენ მშინ,
როდესაც ძველ გვერდისის ირგვლივ ახალი გვერდისის სა-
ფუძველი ჩაჭყარეს? რისთვის მიუწინააღმდეგო მშინ, რისთვის
არ გამოიღვეს თავს და არ ანობეს საზოგადოებას? წყა-
ლი რომ დაიღვრება — ასევე შეუძლებელია, ეს წინ-და-
წინვე უნდა ვიგნოთ, და მისასადაძე ამის ცდა სიმა ..
კარგის მომხსენებელი არ არის.

პლ. დ. ჩხაიძე.

ქნო რედაქტორო! თქვენ მატკრებულ გაცხო
„გვერდის“ მე ვინ მ-ში წაგვიტოვე წერილი დ. ყვინილი-
დან ბნი უნაბრ-მთელი; რომელათც ის მთხოვს იმის მა-
სუსს, თუ რა მიზეზით არ მივერით წიგნები საკითხავთ
წიგნთ საცავიდან.

მე, როგორც გამეკ ამ წიგნთ საცავისა, მოვალეთ
გრდის ჩემ თავს მოგასსენოთ სრული ჭეშმარიტება ამ
საგანზე. ეს ოგი დღეა მის აქეთ, რაც ბ-ნმა დ. ყვინი-
ლის ბოჭუელმა გამოამიგნა, რომ იმ დღიდან წიგნთ-
საცავიდან წიგნები არავისთვის მიმეცა და არც წიგნის
მადლობაში მიმეცა ნება წიგნების კითხვისა. ბ-ნმა ბოჭუ-
ელმა ის მოიკანა ამის მიზეზით, რომ წიგნთ-საცავი ბ-ნ
სუსციავისის სასილზე არის და რადგან ის ქ. ქუთაისში
ცხოვრებს, ამიტომ ნება არა აქვს წიგნთ საცავი დ. ყვი-
რიდაში იკონიოსს; ის ან თვითონ უნდა ცხოვრობდეს
აქ და ან ვისთვისმე უნდა ჭქონდეს მინდობილი ამის მ-
რთვ ოფიციალურათა (ჩემზე თემცა მონდობილია ამის
მართვ, მაგრამ შინაურულათ არის, მასუხის შეკებული კი
თვითონ ბ-ნი სუსციავზე განდგეს). ჟურნალ-გაცხეთების
კითხვის ნებას კი წიგნის მადლობაში არ მოგვემ უნე-
ბართვოთ. (თუმცა უნახსნიში აკითხებენ გაცხეთებს უნე-
ბართვოთ) რამდენათ სამტოია ეს მიზეზები, მე არ ვი-
ცი და არც საჭიროთ ვგნობ, რადგან მე სასუბითარ შე-
ხება, მსოფლით ვასრულებ ბ-ნი ბოჭუელის გამოცხადებას
და იმ დღიდან მაქვს დასურული წიგნთ-საცავი. აი ბ-ნი

უნაბრ-მთელი, ამ წერილიდან თქვენ მისვლებით, რომ
ის, რასაც თქვენ მწამებთ, მოხდა ჩემგან დამოუკიდებელ
მიზეზის გამო, რამაც მე არაფერი ბრალი არ მქვს.

გამე დ. ყვინილის წიგნთ-საცავისა ალექ. არაბიე.

„კვალის“ ფოსტა.

ბ-ნ ლაშის პირელს: თქვენ გორკუსონადეციას ს.
დაშედან არ გუბედავთ იმტომ, რომ არ ანახავთ თქვენ
ვინაზას.

დ. ნ — ი. თ. გ. ს. გ — ა. ს. ბოდიშს ვისდით რომ
არ გუბედავთ თქვენ წერილს, თქვენც დაგვთანხმებით,
რომ გვირეულ გაცხეთში მუასთანა წიგნოლს საგანზე
მასუხის მიცემს არა ღირს.

რედაქტორ გამომეცხეული ან. თ. — წყითლისა.

ქალ-ვაჟთა სასწავლებელი

ელენე გვსტაქისა

დ. ხონი.

გამართულია საკუთარ სახლში, ბალის პირდაპირ.
სასწავლებელი ამზადებს ყმაწვილებს გიმნაზიის, მო-
სამზადებელ და პირველ კლასებისათვის. წლიური
გალასხალი 20 მან.

(3 — 3)

თამარ დედოფლის დიდი სურათი (ფე-
რალი წმლებით) დღეის იქით გაიყიდება „კვალის“
რედაქციაში 1 მ, 50 კ. (ვახაგზანი ფოსტის ბარ-
ჯი 30 კ.)

გამოვიდა ახალი წიგნი
ზანგი და თითრი
შეიდა ცინკოგრაფიული ნახტით.
ჯეჯილის ბაგოსება
ფ. სი 15 კაპ., ხოლო საჩუქრათ, ვარაყიან ყდა-
შე, ელირება 1 მან. 20 კაპ. იყიდება „წერა-
სკითხვის საზ.“ წიგნთ-საცავში და „ჯეჯილის“
რედაქციაში,